

เราเรียนรู้อะไร จากชีวิตและงานของ อาจารย์ป๋วย

วิทยากร เชียงกูล

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ (พ.ศ. ๒๔๕๙-๒๕๔๒) เป็นสามัญชนที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทยที่สำคัญที่สุดคนหนึ่ง เป็นคนที่มีบุคลิกและวิถีชีวิตที่พิเศษมากเมื่อเทียบกับคนไทยคนอื่น ๆ คือเป็นทั้งนักอุดมคติ เป็นคนสนใจเรียนรู้ที่กล้าทำสิ่งใหม่ กล้าวิจารณ์ความผิดพลาดในอดีตของตนเอง และเป็นคนสมถะเรียบง่าย มีความเป็นมนุษย์สูงกว่าคนทั่วไปอย่างมาก

อาจารย์ป๋วยมีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทย ทั้งในฐานะปัญญาชนผู้รักชาติในขบวนการเสรีไทยต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในฐานะข้าราชการนักวิชาชีพผู้สร้างรากฐานให้แก่การพัฒนาเศรษฐกิจไทยโดยรวมในช่วงหลัง

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ถึงยุคการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และในฐานะปัญญาชนอิสระผู้ซึ่งได้วิพากษ์วิจารณ์และผลักดันให้เกิดการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในทางที่เป็นประชาธิปไตย หรือ “สันติประชาธรรม” มากขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๑๒

เกี่ยวกับผู้เขียน : วิทยากร เชียงกูล ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยการศูนยวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต เคยเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป๋วยที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๒ และได้เขียนหนังสือชื่อ *ศึกษาบทบาทและความคิดอาจารย์ป๋วย* พิมพ์ครั้งที่ ๓ ในปี ๒๕๕๒ โดยสำนักพิมพ์มีมติ

สถาปนิกใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ของไทย

อาจารย์ป๋วยเป็นปัญญาชนรุ่นแรก ๆ ที่ได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้ในเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ซึ่งเป็นวิชาใหม่สำหรับเมืองไทยในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนชั้นนำในสมัยนั้นยินดีต้อนรับอาจารย์ป๋วยเพราะต้องการผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคมาช่วยพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน วิชาเศรษฐศาสตร์ในยุคนั้นได้รับการต้อนรับอย่างกว้างขวางจากสังคม โดยเฉพาะนักการเมืองและข้าราชการ ว่าเป็นศาสตร์ที่สามารถจะแก้หรือลดปัญหา

ทางเศรษฐกิจ วิกฤตการณ์ และความชนเขาทางเศรษฐกิจได้ดีที่สุด

อาจารย์ป๋วยเป็นคนที่มีความสามารถสูง มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติทางการเมืองที่ค่อนข้างประนีประนอม โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถึงในช่วงปี ๒๕๑๔ ทำให้อาจารย์ป๋วยประสบความสำเร็จ

ในชีวิตการทำงานอย่างดี สามารถไต่เต้าจากครอบครัวเชื้อสายจีน ที่ค่อนข้างยากจน เป็นข้าราชการชั้นสูงได้ด้วยความสามารถและความซื่อตรง และเป็นเสมือนสถาปนิกใหญ่ในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของไทยในช่วงตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงปี ๒๕๑๖

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อาจารย์ป๋วยก็เช่นเดียวกับปัญญาชนนักวิชาชีพคนอื่น ๆ ที่มีความเชื่อว่า วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์เฉพาะที่ควรจะอยู่ในความรับผิดชอบของนักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนมาโดยตรงและมีประสบการณ์เท่านั้น

การสร้างความปลอดภัย

ให้แก่วิชาเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์

การที่อาจารย์ป๋วยเชื่อว่าเศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจทั้งหมดหรือเกือบจะทั้งหมดได้ ทำให้ท่านมองสาเหตุหรืออุปสรรคของการพัฒนาสังคมไทยในแง่ของปัญหาทางเศรษฐกิจหรือปัญหาทางเทคนิคล้วน ๆ และดูจะมีทัศนะเช่นนี้อยู่จนกระทั่งถึงราวปี ๒๕๑๔ ท่านจึงมองปัญหาเศรษฐกิจและวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น

การมีทัศนะเช่นนี้ทำให้ท่านมีความเชื่อในแง่ที่ดีว่า งานผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ท่านทำในสมัยจอมพลสฤษดิ์และจอมพลถนอมถนอมตัน เป็นงานที่มีประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่จริง ๆ แม้ว่าท่านจะต้องทำงานอยู่ภายใต้รัฐบาลที่ฉ้อฉลก็ตาม

อาจารย์ป๋วยเป็นนักวิชาชีพที่มีอุดมคติมั่นคงต่างกับนักวิชาชีพโดยทั่วไป เป็นคนที่ภูมิใจในความเมื่อนักวิชาชีพของตนและพยายามที่จะรักษาจริยธรรมของนักวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ครั้งหนึ่งท่านได้กล่าวอย่างเชื่อมั่นและจริงจังว่า “พวกเรานักเศรษฐศาสตร์ ในการแสวงหาความจริง และในการปฏิบัติวิชาชีพของเรา ไม่เพียงแต่จะต้องรอบรู้และมีประสิทธิภาพเท่านั้น เราจะต้องซื่อตรง แสดงความซื่อตรง และซื่อตรงพอที่จะสามารถเรียกร้องให้คนอื่นซื่อตรงด้วย”

อาจารย์ป๋วยได้มีส่วนอย่างสำคัญในการสถาปนาวิชาเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ให้มีความสำคัญอย่างมากจนเป็นพลังสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ อาจารย์ป๋วยนอกจากจะแนะนำและสอนวิชาเศรษฐศาสตร์แล้ว ยังสนับสนุนส่งคนหนุ่มสาวจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ไทย กระทรวงการคลัง (ซึ่งต่อมาแตกแขนงไปเป็นหน่วยงานต่าง ๆ อีกมาก) และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ชั้นสูงในประเทศตะวันตกจำนวนหลายร้อยคน

คนเหล่านี้ส่วนใหญ่เรียนรู้แต่ด้านเทคนิค ไม่รู้จักวิเคราะห์สังคมอย่างเป็นองค์รวม และไม่มีจุดยืนที่จะทำเพื่อประโยชน์ของคนไทยส่วนใหญ่เหมือนกับอาจารย์ป๋วย เมื่อพวกเขากลับมา มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวคิด วางแผน กำหนดนโยบาย หรือปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นความเจริญเติบโตทางวัตถุหรือการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวม พวกเขาได้ทำให้เศรษฐกิจประเทศไทยในช่วงหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๐๔) จนถึงปัจจุบัน พัฒนาไปในแนวทางที่มีลักษณะพึ่งพาต่างชาติเป็นสัดส่วนที่สูงมาก การกระจายทรัพย์สินและรายได้ไม่เป็นธรรมมากขึ้น ทั้งยังได้ทำลายสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ในสมัยนั้นอาจารย์ป๋วยคงมองวิชาการเศรษฐศาสตร์แต่ในด้านดี เพราะท่านเองได้รับการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองปัญหากว้าง และท่านมีจุดยืนเป็นคนรักเสรีภาพและความเป็นธรรม แต่นักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลังท่านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเศรษฐศาสตร์ที่เน้นความชำนาญเฉพาะด้าน และไม่มีจุดยืนในเรื่องเสรีภาพและความเป็นธรรมแบบที่ท่านบอกพวกเขา คนเหล่านี้จึงกลายเป็นนักเทคนิคที่เน้นเพียงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการหากำไรสูงสุดของเอกชน

แม้อาจารย์ป๋วยจะวิพากษ์วิจารณ์นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการเจริญเติบโตแต่ไม่กระจายอย่างสมดุลนี้มากขึ้นนับตั้งแต่ปี ๒๕๑๔-๒๕๑๕ แต่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ที่อาจารย์ป๋วยมีส่วนร่วมสนับสนุนหรือสร้างขึ้นทั้งทางตรงทางอ้อมกลับไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ หรือไม่ได้สนใจปัญหาเหมือนกับอาจารย์ป๋วย

การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าอาจารย์ป๋วยควรจะมีส่วนรับผิดชอบทั้งหมดในการที่ท่านได้มีส่วนสร้างปัญญาชนนักวิชาชีพที่เป็นเพียงเครื่องมือของการพัฒนาแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคขึ้นมา เพราะในช่วงแรกๆของชีวิตอาจารย์ป๋วยท่านย่อมมองนักเศรษฐศาสตร์ในแง่ดีเป็นธรรมดา เพราะตัวอาจารย์ป๋วยเองได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มองปัญหากว้าง ท่านจึงคิดว่านักเศรษฐศาสตร์คนอื่นก็น่าจะมองปัญหา

กว้างด้วย ทั้งท่านก็ยังเป็นนักวิชาชีพที่มีอุดมคติและไม่มี ความทะเยอทะยาน ดังนั้นนอกจากสิ่งแวดล้อมจะทำให้ท่านมองโลก และวิชาชีพเศรษฐศาสตร์ในแง่ดีแล้ว ชีวิตส่วนตัวของท่านก็มีส่วนทำให้ท่านมองคนอื่นในแง่ดีหรือในแง่อุดมคติด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้บทบาทของอาจารย์ป๋วยนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงราวปี ๒๕๑๔ จึงเป็นบทบาทในฐานะนักวิชาชีพที่ทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภครายอย่างชัดเจน ทั้งยังมีบทบาทในการสร้างนักวิชาชีพรุ่นหลังให้มาทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภครายนี้จนเติบโตกลายเป็นแนวคิดหลักที่ครอบงำคนทั้งประเทศ

อารยชนในหมู่คนป่าเถื่อน

สิ่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภค สามารถสร้างภาพ

มายาที่มีพลังอย่างยิ่งในการทำให้ผู้คนรู้สึกว่าเป็นการพัฒนาหรือความเจริญเส้นทางเดียวที่เราได้อยู่และต้องดันดันไปให้ถึง แม้แต่ปัญญาชนที่ฉลาดและซื่อตรงอย่างอาจารย์ป๋วยก็ถูกแนวคิดการพัฒนาเศรษฐศาสตร์กระแสเก่าครอบงำให้มีความเชื่อ ดังกล่าวได้เป็นเวลากว่า ๒๐ ปี แม้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อาจารย์ป๋วยจะบ่นกับเพื่อนเป็นบางครั้งว่า ท่านต้องเสียเวลาป้องกันไม่ให้รัฐบาลฉ้อฉลเสียเงินไม่ค่อยได้มีเวลาที่จะทำอะไรที่เป็นประโยชน์อย่างจริง ๆ จัง ๆ

การที่อาจารย์ป๋วยอดทนอยู่ในระบบราชการได้ถึงราว ๒๐ ปี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะท่านมีความเชื่ออย่างลึก ๆ ถึงประโยชน์ของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตะวันตก อีกส่วนหนึ่งอาจจะ เป็นเพราะท่านเป็นคนมีชีวิตเรียบง่าย สมถะ ไม่มีความทะเยอทะยาน และเป็นนักปฏิบัตินิยมที่มองสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง คือเห็นว่าในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ในชีวิต ถ้าพอทำอะไร

ที่คิดว่าเป็นประโยชน์และไม่เสียหลักการของตนเอง ก็ทำไปได้เรื่อย ๆ รวมทั้งอาจเป็นเพราะท่านเห็นว่าการรับราชการเป็นการทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าการทำงานในภาคธุรกิจเอกชนที่มุ่งแสวงหากำไรเข้าองค์กร

การที่อาจารย์ป๋วยสามารถอยู่ในระบบราชการตั้งแต่ปี ๒๔๙๒ จนถึงปี ๒๕๑๔ โดยไม่มีความขัดแย้งขึ้นแตกหัก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะขณะนั้นอาจารย์ป๋วยยังมองปัญหาจากทัศนคติทางศีลธรรมมากกว่าจะมองอย่างวิพากษ์วิจารณ์ระบบ ก่อนหน้าปี ๒๕๑๔ อาจารย์ป๋วยอาจจะวิจารณ์คนชั้นสูงบางคนในแง่ศีลธรรมจริยธรรมบ้าง แต่เมื่อคนชั้นสูงเหล่านั้นทำหน้าที่หนอยุ่ได้โดยไม่มีจิตสำนึกรู้จักละอาย คำวิจารณ์ของอาจารย์ป๋วยก็ไม่ได้มีพลังมากพอที่จะเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจสังคมที่ดำรงอยู่ในขณะนั้นได้ ด้วยเหตุนี้คนอย่างอาจารย์ป๋วยซึ่งเป็นคนชื่อคนดี จึงยังคงมีที่ยืนอยู่ในระบบเศรษฐกิจสังคมที่ฉ้อฉลและเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์สังคมในยุคเผด็จการมากกว่าท่าน เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) ถูกรัฐปราบปราม จับกุม และผลสุดท้ายก็ต้องลี้ภัยไปอยู่ในต่างประเทศ

การกลับมาของนายเข้ม

ในฐานะปัญญาชนผู้วิพากษ์วิจารณ์

แต่หลังจากปี ๒๕๑๔ บทบาทของอาจารย์ป๋วยก็ได้เปลี่ยนมาเป็นบทบาทของปัญญาชนผู้วิพากษ์วิจารณ์ ที่เปลี่ยนจากการวิจารณ์ในแง่ศีลธรรมมาเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ระบบโครงสร้างการเมืองมากขึ้น จริยอยู่ที่ตัวอาจารย์ป๋วยเองอาจจะไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก ท่านยังคงเป็นคนดี เป็นนักเสรีนิยมที่รักเสรีภาพประชาธิปไตย เป็นนักมนุษยธรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แต่ในแง่ความคิดความอ่านที่วิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นและเผยแพร่ต่อสาธารณชนมากขึ้น ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเรียกร้องกติกามุขบ้านหรือรัฐธรรมนูญ โดยนายเข้ม (ชื่อจัดตั้งสมัยเป็นเสรีไทย) เป็นต้น ก็ได้ส่งผลสะท้อนต่อการรับรู้และต่อสังคมไปในทางที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมมากขึ้นกว่าบทบาทในฐานะนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของรัฐบาลในช่วงแรกของชีวิตท่านอย่างมาก

เมื่อเรามองดูชีวิตของอาจารย์ป๋วยทั้งหมด โดยเปรียบเทียบกับปัญญาชนไทยคนอื่น ๆ โดยเฉพาะในหมู่นักวิชาการ

แล้ว เราจะเห็นได้ว่า ท่านเป็นปัญญาชนที่มีพัฒนาการ มีการเปลี่ยนแปลง และมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด ไม่เคยมีปัญญาชนนักวิชาชีพระดับสูงคนไหนที่จะกล้ายอมรับเหมือนอย่างที่อาจารย์ป๋วยยอมรับในปี ๒๕๑๒ ว่า ท่านควรจะตำหนิตัวเองในฐานะที่เป็นคนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบโดยตรง ชนิดที่สนใจแต่เฉพาะอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมองข้ามปัญหาทางสังคมที่เป็นผลตามมา

แต่การที่อาจารย์ป๋วยไม่สามารถแก้ไขข้อผิดพลาดที่ท่านได้มีส่วนสร้างขึ้น ก็เพราะว่ามีคนจำนวนน้อยเกินไปที่จะเอาใจใส่รับฟังทัศนะแบบเสรีนิยมก้าวหน้า ที่อาจารย์ป๋วยเริ่มแสดงออกตั้งแต่ราวปี ๒๕๑๔ เป็นต้นมา กล่าวคือชนชั้นสูงก็ไม่ฟังท่านอยู่แล้ว และช่วงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นักศึกษาปัญญาชนหัวก้าวหน้าก็ไม่ฟังท่านเช่นกัน

ทหารชั่วคราว-เสรีไทยตลอดชีวิต

การที่อาจารย์ป๋วยไม่สามารถทำอะไรได้มากในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ นอกจากจะเป็นเพราะข้อจำกัดของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความขัดแย้งทางการเมืองแบบสุดโต่งแล้ว ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากบุคลิกส่วนตัวของท่านเอง อาจารย์ป๋วยเป็นปัจเจกชนนิยมที่เชื่อมั่นในหลักการของตัวเองมาก จนบางครั้งไม่ยอมประนีประนอมกับคนอื่นที่มีทัศนะต่างออกไป เช่น การที่ท่านไม่ค่อยจะลงรอยกับนักศึกษานักวิชาการฝ่ายก้าวหน้า หรือการที่ท่านกล่าวไว้ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่า ถ้าหากรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้คนสมัคร ส.ส. โดยไม่ต้องสังกัดพรรคได้ บางทีท่านจะสมัคร ส.ส. และเมื่อปรากฏว่ารัฐธรรมนูญที่ออกมาไม่เปิดโอกาสเช่นนั้น อาจารย์ป๋วยก็ปฏิเสธที่จะสมัคร โดยอ้างว่าท่านไม่ต้องการเข้าพรรคหนึ่งพรรคใดหรือตั้งพรรคของตัวเองขึ้นมา

ลักษณะความเป็นปัจเจกชนผู้เชื่อมั่นในหลักการของอาจารย์ป๋วย เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านไม่ได้รับความสนับสนุนหรือร่วมมือจากปัญญาชนหัวก้าวหน้าในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๙ เท่าที่ควร อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ของท่านในประเด็นที่ว่า แนวทางสุดโต่งรุนแรงจะล้มเหลวมากกว่าสำเร็จ มีส่วนถูกมากกว่าการวิเคราะห์ของพวกฝ่ายซ้ายในสมัยนั้น

ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากที่ปัญญาชนหัวก้าวหน้าได้ผิดหวังและแตกตัวมา

จากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในราวปี ๒๕๒๒-๒๕๒๓ ความคิดของอาจารย์ป๋วยในเรื่องการสร้างสังคมประชาธิปไตย สันติวิธีจึงได้รับการหยิบยกมาพิจารณาด้วยความสนใจมากขึ้น อีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกับการฟื้นความสนใจในเรื่องพุทธศาสนา ในหมู่ปัญญาชนรุ่นใหม่ที่มีผิดหวังทั้งกับระบบทุนนิยมและทฤษฎี มาร์กซิสม์

อย่างไรก็ตามทัศนคติเรื่องสันติประชาธรรมที่อาจารย์ป๋วย เสนอมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ ยังเป็นเพียงแนวคิดหลวม ๆ ที่มีลักษณะ เป็นความฝันในเชิงอุดมคติอยู่ในหลาย ๆ ด้าน และยังต้องการ การวิพากษ์วิจารณ์ การทบทวน การสานต่อหรือคิดขึ้นใหม่อีก เราจึงจะปรับปรุงแนวคิดเรื่องสันติประชาธรรมของท่านให้มี ลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบันได้

น่าเสียดายที่อาจารย์ป๋วยต้องล้มป่วยเป็นอัมพาตบางส่วน ในปี ๒๕๒๑ ทำให้ท่านไม่สามารถทำงานทางความคิดต่อไปได้ ในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๒๑-๒๕๔๐ นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการ และ คนทั่วไปก็เริ่มจะลืมเลือนท่าน โดยเฉพาะในยุคที่การพัฒนา เศรษฐกิจแบบทุนนิยมข้ามชาติเสรียิ่งเติบโต ผู้คนก็ยิ่งสนใจแต่ เรื่องการพัฒนาแบบเน้นความเจริญเติบโตมากกว่าจะสนใจแนว คิดอาจารย์ป๋วย จะมีคนเขียนถึงและเผยแพร่แนวคิดของท่าน บ้างก็เฉพาะลูกศิษย์ลูกหาคนใกล้ชิด มิฉะนั้นเมื่อท่านกลับมาเยี่ยม เมืองไทย และชาวธรรมศาสตร์และธนาคารแห่งประเทศไทยได้ ต้องรับท่านอย่างวิบุรุษ ก็เป็นเพียงการเชิดชูท่านในฐานะคนดี มากกว่าในฐานะปัญญาชนผู้กล่าววิพากษ์วิจารณ์

จนเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ และอาจารย์ป๋วยถึง แก่อนิจกรรมในปี ๒๕๔๒ แล้วนั้นแหละ ถึงได้มีการคิดถึงและ รื้อฟื้นเรื่องอาจารย์ป๋วยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แต่จะเป็นเพียงกระแส ชั่วคราวหรือไม่ก็ต้องดูกันไปต่อไป

เรื่องราวของอาจารย์ป๋วย ความคิดของท่าน ได้ถูกนำมา เล่าใหม่ ตีความใหม่ และนำมาใช้เป็นแบบอย่างหรือบทเรียนทั้ง จากฝ่ายจารีตนิยม เสรีนิยม และฝ่ายก้าวหน้า ด้วยเหตุผลที่แตก ต่างกันไปจนถึงขัดแย้งกัน ฝ่ายจารีตนิยมและเสรีนิยมเลือก ที่จะเล่าและเผยแพร่เรื่องอาจารย์ป๋วยในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ คนสำคัญที่สุดคนหนึ่งและในฐานะข้าราชการที่ซื่อตรงมากที่สุด คนหนึ่งเท่าที่เคยมีมาในประเทศนี้ มากกว่าที่จะอยากจำหรือเผย แพร่ภาพของอาจารย์ป๋วยในฐานะของปัญญาชน นักอุดมคติที่กล้า วิพากษ์วิจารณ์และท้าทายระบบเศรษฐกิจสังคมที่ดำรงอยู่ เพราะ

การทำเช่นนั้นจะทำให้พวกเขาได้รับประโยชน์มากกว่า กล่าวคือ ฝ่ายจารีตนิยมและเสรีนิยมสามารถที่จะโฆษณาอาจารย์ป๋วยให้ เป็นตัวอย่าง เพื่อที่ปัญญาชนนักวิชาชีพรุ่นหลังจะได้ทำงานด้วย ความขยันขันแข็งและไม่คดโกง เพื่อให้ระบบสังคมทุนนิยมอุตุ- สาทกรรมแบบที่เป็นอยู่ ดำรงอยู่ต่อไป

ส่วนปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า นักประชาธิปไตย และนัก มนุษยธรรมผู้มองการณ์ไกล ต้องการเผยแพร่ภาพของอาจารย์ ป๋วยในฐานะที่ท่านเป็นปัญญาชนนักวิพากษ์วิจารณ์ที่ท้าทายระบบ สังคม มากกว่าการเป็นเพียงนักเศรษฐศาสตร์ผู้สามารถหรือ ข้าราชการผู้ซื่อสัตย์

อาจารย์ป๋วยเคยเขียนเล่าเรื่องสมัยเป็นเสรีไทยต่อท่าน ญี่ปุ่น โดยให้ข้อบทความว่า “ทหารชั่วคราว” แต่เมื่อเราย้อน กลับไปดูชีวิตทั้งชีวิตของท่านแล้วเราจะพบว่าท่านเป็น “เสรีไทย” ตลอดชีวิต ไม่ได้เป็นแค่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ เท่านั้น เพราะ ท่านคิดอย่างเสรี โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติมา โดยตลอด

นับแต่ปี ๒๕๔๐ และนับแต่อนิจกรรมของอาจารย์ป๋วยใน เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๒ เป็นต้นมา ปัญญาชนเริ่มทวนคิดถึงบท บาท แนวคิด และจุดยืนของอาจารย์ป๋วยอย่างคนที่โหยหาวิบุรุษ กันมากขึ้น หลายคนพูดว่าถ้าอาจารย์ป๋วยหรือคนแบบท่านยัง รับผิดชอบด้านการเงินการคลัง รวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ประเทศของเราก็คงไม่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำถึงขนาดนี้

การศึกษาชีวิตและการทำงานของอาจารย์ป๋วย น่าจะต้อง ทำอย่างวิพากษ์โดยคำนึงถึงประวัติศาสตร์การเมืองและสังคม อย่างรอบด้าน โดยมองทั้งจุดแข็งจุดอ่อนในแต่ละช่วงในแต่ละ ประเด็น และน่าจะเป็นการศึกษาที่มีเป้าหมายกว้างกว่าการเชิดชู ตัวบุคคล กล่าวคือควรเป็นไปเพื่อนำความคิดของอาจารย์ป๋วยไป คิดต่อ ไปผลักดันต่อ ทำให้อุดมคติของอาจารย์ป๋วยก้าวไปในการสร้างสังคมประชาธิปไตยให้ใกล้เคียงความเป็นจริงขึ้น มากกว่าที่จะทำเพียงยกย่องเชิดชูตัวท่านเหมือนเป็นปูชนียบุคคลที่ ไม่มีใครจะเดินตามได้ทัน ทั้งนี้เพราะผู้ที่ยกย่องเชิดชูหลายคน นอกจากจะไม่ได้เข้าใจแนวคิดอุดมคติของท่านแล้ว ยังทำในสิ่ง ที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดอุดมคติของท่านด้วยซ้ำ

จะสานต่อเจตนารมณ์อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้อย่างไร

การสูญเสียอาจารย์ป๋วย “ทหารข้าวคราว” แต่เสรีไทยตลอดชีวิต เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในวิกฤตที่มีดমন มองไม่เห็นทางออกที่เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ เราจะสามารถแปรเปลี่ยนความเศร้าโศกจากการจากไปของอาจารย์ป๋วยให้เป็นพลังในการระดมความคิด กอบกู้ประเทศชาติจากวิกฤตได้ ถ้าเรากลับไปศึกษาหาบทเรียนจากบทบาทและแนวความคิดของท่าน และช่วยกันสานต่อเจตนารมณ์ของท่านอย่างจริงจัง การทำเพียงแค่อ่านคำพูดของท่าน หรือทำพิธีกรรมต่าง ๆ ให้แก่ท่าน เสรีแล้วลืมท่านไปและหันกลับไปดิ้นรนแข่งขันเพื่อตัวเองกันต่อไปนั้น เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับเจตนารมณ์ของอาจารย์ป๋วยโดยสิ้นเชิง

สังคมไทยจะเรียนรู้และมีภูมิปัญญาในการหาทางแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจสังคมได้ดีกว่าเดินตาม IMF และฝรั่งที่ปรึกษา ถ้าเรากลับไปศึกษาบทบาทและความคิดของอาจารย์ป๋วยอย่างวิเคราะห์ และพยายามที่จะเดินรอยตามอาจารย์ป๋วยในประเด็นต่อไปนี้

๑. การเป็นผู้ใฝ่ใจในการเรียนรู้และแสวงหาความเป็นจริง อาจารย์ป๋วยเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นคนรับฟังคนอื่นทั้งแนวคิดและข้อมูลใหม่ ๆ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อเดิมเพื่อรับสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่า ท่านไม่ใช่คนยึดความคิดตัวเองหรือถืออันเหมือนชนชั้นนำของไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ถึงท่านจะประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของภาครัฐ ผู้ทำให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตอย่างมั่นคง แต่ท่านก็ไม่พึงพอใจที่ความเจริญทางเศรษฐกิจไม่กระจายสู่คนส่วนใหญ่อย่างยุติธรรม ในช่วงหลังท่านจึงเบนเข็มมาทำงานด้านการพัฒนาการศึกษา พัฒนาระบบและเผยแพร่แนวคิดในการปฏิรูปการเมืองและสังคม

บทบาทในฐานะปัญญาชนผู้วิพากษ์วิจารณ์และต้องการเปลี่ยนสังคมไปสู่สันติประชาธรรม เป็นบทบาทที่สำคัญมากกว่าการเป็นนักเศรษฐศาสตร์ภาครัฐบาลในช่วงแรกมาก แต่นักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลังส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนรู้ส่วนสำคัญส่วนนี้จากท่านเลย จึงได้นำประเทศชาติไปสู่วิกฤต จนกระทั่งอาจารย์เสน่ห์ จามริก ผู้ร่วมงานที่ใกล้ชิดกับอาจารย์ป๋วยเมื่อครั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถึงขั้นเอ่ยปากว่า ทางออกจากวิกฤตคือ นำ

จะจับพวกนักเศรษฐศาสตร์ไปถ่วงน้ำเสียให้หมด

๒. การเป็นนักอุดมคติอย่างจริงจังและคงเส้นคงวา คนรุ่นปัจจุบันผู้ถูกสภาพแวดล้อมครอบงำให้บูชาเงินเป็นพระเจ้า อาจมองอาจารย์ป๋วยว่าเป็นนักอุดมคติรุ่นโบราณที่แปลกประหลาด ไม่เหมือนใคร และคงจะไม่มีใครทำหรือคิดเดินตามรอยท่านได้อีกแล้ว แต่ถ้าศึกษาท่านให้ลึกแล้วจะเห็นว่าท่านเป็นคนธรรมดาที่ทันสมัย และไม่ได้ทำตามความเชื่อทางศาสนาหรือลัทธิความเชื่อแบบฝังหัว อุดมคติของท่านในเรื่องความซื่อตรง การใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่สะสม ไม่โลภ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เกิดจากจิตสำนึกความเข้าใจของท่านว่า นั่นคือสิ่งที่มนุษย์ที่แท้ควรจะทำเพื่อ “สันติประชาธรรม” หรือเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ มีเสรีภาพ ประชาธิปไตย ของประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาว

จิตสำนึกแบบคนธรรมดา แต่ฉลาดเห็นการณ์ไกลแบบอาจารย์ป๋วย คือสิ่งที่สังคมไทยขาดมากและเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เราควรจะต้องพยายามสร้างอุดมคติขึ้นใหม่ ไม่อย่างนั้นคนไทยจะยิ่งเห็นแก่ตัว เห็นแก่ผลประโยชน์ระยะสั้น ต่างคนต่างเอาตัวรอด และทำให้สังคมที่มีวิกฤตหลายด้านเลวร้ายมากยิ่งขึ้น เทียบกับเกาหลีใต้ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ คนของเขามีวินัย ร่วมมือกันแก้ไขปัญหของประเทศชาติมากขึ้น แต่วิกฤตเศรษฐกิจในเมืองไทยกลับทำให้คนไทยฉ้อฉล ขยายยาบ้า ขยายสมบัติของชาติ ขยายจิตวิญญาณและศักดิ์ศรี และแก่งแย่งกันเอาตัวรอดมากขึ้น

๓. การเป็นผู้รักชาติ เป็นผู้เห็นการณ์ไกลและกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นเรื่องน่าแปลกที่อาจารย์ป๋วยเป็นทุกอย่างที่ตรงข้ามกับนักการเมืองและผู้นำไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ทั้งที่หลายคนคุยว่าเป็นศิษย์หรือผู้นิยมอาจารย์ป๋วย อาจารย์ป๋วยปกป้องผลประโยชน์ของคนในชาติอย่างมีเหตุผล แม้ว่าแนวคิดหลักด้านเศรษฐกิจของท่านจะสนับสนุนระบบตลาดเสรี แต่ท่านก็ตระหนักว่าไม่ควรให้คนมีอี่ยวเอาเปรียบคนที่ด้อยโอกาสกว่า ท่านปกป้องไม่ให้ธนาคารต่างชาติเข้ามายึดครองธุรกิจธนาคารได้อย่างเหนียวแน่นเป็นเวลายาวนาน ปกป้องไม่ให้ธนาคารเมืองฉ้อฉลในเรื่องระบบการเงิน และไม่หวั่นเกรงแม้แต่พระราชอำนาจจอมพลสฤษดิ์ ท่านเสนอให้กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมาตั้งแต่ ๕๐ ปีที่แล้ว ในช่วงหลังท่านก็เสนอให้ปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูปการศึกษา และปฏิรูปสังคมด้านต่าง ๆ อีกมากมาย

แต่ชนชั้นนำไทยไม่สนใจในแนวคิดของท่าน เพราะคนชั้นนำไทยส่วนใหญ่โง่และเห็นแก่ตัว ปี ๒๕๑๙ ปีแห่งการ

ทำลายล้างคนหนุ่มสาวนักอุดมคติของไทย พวกเขาหันนำพยายามทำลายและขับไล้ให้อาจารย์ป่วยผู้ทำงานรับใช้ประเทศอย่างอุทิศตัวมากกว่าใคร ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศอีก ๒๐ ปีต่อมาคือปี ๒๕๔๐ พวกเขาทำลายเศรษฐกิจทั้งระบบที่อาจารย์ป่วยสร้างไว้

ถึงวันนี้ชนชั้นนำก็ทำเพียงเลือกยกย่องอาจารย์ป่วยว่าเป็นคนดี คนที่สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้ประเทศชาติเท่านั้น แต่ไม่ได้สนใจอุดมคติในชีวิตและความคิดในเชิงปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสังคมของอาจารย์ป่วยแต่อย่างใด พวกเขาไม่เพียงไม่รู้จักอาจารย์ป่วยอย่างแท้จริง หากหลายคนยังได้ทรยศต่อแนวคิดอุดมคติของอาจารย์ป่วยโดยสิ้นเชิง

อาจารย์ป่วยอาจจะจากเราไปตามสภาพของธรรมชาติ แต่แนวคิดและบทเรียนจากบทบาทของอาจารย์ป่วยจะยังคงอยู่และมีบทบาทได้ต่อไป หากประชาชนโดยเฉพาะลูกศิษย์ลูกหา

หรือผู้ที่นิยมนับถืออาจารย์ป่วยอย่างเข้าใจความคิดและเจตนา-
รมณ์ของอาจารย์จริง ๆ จะกลับไปศึกษาและวิเคราะห์สังคมไทย
กันใหม่อย่างวิพากษ์วิจารณ์ รวมพลังกันใหม่ ช่วยหาแนวทาง
ใหม่ แก้ไขวิกฤตสังคมไทยเพื่อประโยชน์ของคนไทยส่วนใหญ่ใน
ระยะยาวอย่างแท้จริง

